

สรุปเวทีเสวนาย่อย

“โรงเรียนเล็ก โรงเรียนใหญ่แก้ปัญหาอย่างไรให้ตรงจุด”

วันอาทิตย์ที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2566

เวลา 14.00 – 15.30 น.

ณ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

สรุปสาระสำคัญ เวทีเสวนา “โรงเรียนเล็ก โรงเรียนใหญ่แก้ปัญหาอย่างไรให้ตรงจุด” ดังนี้

❶ ผลการศึกษาวิจัย : สาเหตุของปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดใหญ่¹ :

การศึกษาวิจัยเรื่องปฏิรูปการศึกษา พบว่าปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก (โรงเรียนที่มีเด็กนักเรียนน้อยกว่า 120 คน) เป็น 1 ใน 5 ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข จากข้อมูลสถิติย้อนหลัง 10 ปี เด็กเกิดขึ้นน้อยลง ส่งผลทำให้เด็กนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ลดจำนวนลงจาก 7.2 เหลือ 6.5 ล้านคน มีส่วนต่าง 7 แสนคน คิดเป็นสัดส่วน 10% ทำให้จำนวนโรงเรียนลดจำนวนลงจาก 3 หมื่นกว่าโรงเรียน เหลือ 2.8 หมื่นโรงเรียน โดยแต่ละโรงเรียนมีการเพิ่ม ลดของเด็กที่แตกต่างกันไป

จากข้อมูลกลุ่มโรงเรียนที่เด็กนักเรียนลดลง จำนวน 1.68 หมื่นกว่าโรงเรียน พบว่า มีนักเรียนจำนวนลดลง และเปลี่ยนขนาดโรงเรียน (ขนาดกลางเป็นขนาดเล็ก) จำนวน 2.2 พันกว่าโรงเรียน และยุบโรงเรียน จำนวน 2.2 พันกว่าโรงเรียน นอกจากนี้มีโรงเรียนที่ขาดแคลนครู จำนวน 15,802 โรงเรียน (ครูไม่ครบตามเกณฑ์) จากข้อมูลปี 2565 โรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนครูคิดเป็น 80% โดย 99% ขาดแคลนครูในระดับชั้นประถมศึกษา มีอัตราเฉลี่ยห้องเรียนต่อครู สอน 8 ห้องเรียน ครู 4 คน ในส่วนโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ขาดแคลนครู คิดเป็น 28%

ทั้งนี้ ถ้าบริหารจัดการบุคลากร (ครู) โดยการเกลี่ยครูโรงเรียนที่เกินไปโรงเรียนที่ขาด ต้องเพิ่มครูประมาณ 2.2 หมื่นคน เป็นสิ่งที่แก้ปัญหาด้านบริหารจัดการบุคลากรค่อนข้างยาก

❷ เสี่ยงสะท้อนจากพื้นที่ต่อปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กและการขาดแคลนครู

โรงเรียนบ้านห้วยรางเกตุ² จังหวัดนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 มีโรงเรียนในความดูแล 120 โรงเรียน แบ่งออกเป็นกลุ่มโรงเรียน โดยโรงเรียนบ้านห้วยรางเกตุ อยู่ในกลุ่มโรงเรียน กำแพงแสน 3 มี 12 โรงเรียน ในพื้นที่ 3 ตำบล เป็นโรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน ขนาดเล็ก 8 โรงเรียน

ปัญหาที่พบของโรงเรียนฯ คือ 1) ที่ตั้งโรงเรียนอยู่ใกล้กับโรงเรียนอื่นๆ ในเขตพื้นที่ติดต่อจังหวัดราชบุรีและกาญจนบุรี 2) ประชากรเด็กเกิดใหม่ในพื้นที่จำนวนน้อยลง 3) ผู้ปกครองส่งลูก หลานไปเรียนโรงเรียนที่มีความพร้อมมากกว่าหรือโรงเรียนเอกชน

โรงเรียนวัดโคกทอง³ จังหวัดราชบุรี อยู่ในกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายโพธารามที่ 4 มี 11 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน ขนาดเล็ก 7 โรงเรียน (ไม่มีผู้อำนวยการ 3 โรงเรียน) เริ่มมาเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในปี 2562

¹ คุณท้าววิชัย วุฒิสถิตกุล นักวิจัยด้านนโยบายด้านการปฏิรูปการศึกษา TDR

² คุณพิชญ์สินี ชื่นชูวงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยรางเกตุ

³ คุณชนิตา นิลไชย ประธานสภาสถานศึกษาโรงเรียนวัดโคกทอง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เนื่องจากจำนวนเด็กนักเรียนลดน้อยลง (ปี 2558 – 2562 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง) รวมถึงมีการย้ายของครู การคืนอัตราค่าจ้างตามเกณฑ์ ปัจจุบันมีนักเรียน 105 คน ส่วนใหญ่ผู้ปกครองส่งลูกหลานไปเรียนโรงเรียนประจำอำเภอโพธารามหรือโรงเรียนเอกชน

การจัดการปัญหาการขาดแคลนครู ในปี 2564 – 2565 มีโครงการจาก ปตท. ได้จ้างครู จำนวน 4 อัตรา มาสอนที่โรงเรียน ระยะเวลา 2 ปี หมดสัญญาในปี 2566 จึงได้แก้ปัญหาใช้ **นวัตกรรมการเรียนรู้รวมชั้นเรียน บูรณาการ และการเรียนรู้ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem based Learning)**

③ พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ : ปรับการเรียนรู้ เปลี่ยนการสอน⁴

การพัฒนานวัตกรรมเพื่อมาเป็นเครื่องมือให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก หรือ โรงเรียน Stand Alone เพื่อปรับการเรียนรู้ เปลี่ยนวิธีการสอน และสร้างการมีส่วนร่วม (ผู้ปกครอง ชุมชน กรรมการสถานศึกษา ภาคเอกชน) มีพื้นที่ต้นแบบของนวัตกรรมที่ชัดเจน เช่น

นวัตกรรมการเปลี่ยนเชิงระบบ ที่โรงเรียนลำปายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย (1) จิตศึกษา (2) การบูรณาการที่ใช้ปัญหาเป็นฐานการเรียนรู้ (Problem Based Learning หรือ PBL) (3) การพัฒนาครูผ่านชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (Professional Learning Community หรือ PLC)

นวัตกรรมสอนคิด (Thinking School) ของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย

องค์ประกอบสำคัญต่อการสร้างนิเวศการเรียนรู้ หรือ การเปลี่ยนการสอน สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ คือ (1) การมีส่วนร่วม (2) หลักสูตร (3) การเรียน การสอน (4) การวัดผล ซึ่งจากการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา⁵ มีพื้นที่ดำเนินงาน 8 จังหวัด ได้แก่ (1) ภาคกลาง ได้แก่ จ.ราชบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี (2) ภาคเหนือ ได้แก่ จ.น่าน (3) ภาคอีสาน ได้แก่ จ.ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ได้พัฒนาจากจิตศึกษาและ PBL เป็นการเรียนรู้บนฐานชุมชน เชื่อมกับการงานฐานอาชีพกับชุมชน **เพิ่มเติมครูที่เป็นภูมิปัญญาเข้ามาสอน สถานประกอบการ ใช้ฟาร์มเกษตรกรเป็นห้องเรียน** เริ่มจาก 12 โรงเรียน ต้นแบบ ปัจจุบันขยายผลเป็น 300 กว่าโรงเรียนมีเป้าหมาย 400 โรงเรียน ซึ่งมี Module การทำงานที่น่าสนใจในพื้นที่ภาคอีสาน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน (ฝ่ายบริหาร) สนับสนุนนโยบายร่วมทำงานกับครูที่เป็นผู้ปฏิบัติงานเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงระบบในโรงเรียน โดยมีชุมชนเข้ามาสนับสนุน เป็นต้น

ประธานกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนนอกกะลาภาคกลาง (ราชบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี)

⁴ คุณเทวินทร์ อัครศิลา ผู้ประสานงานการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Access School) และเลขาธิการสมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย

⁵ โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (ในปี 2563) เป็นความร่วมมือระหว่าง องค์การแอตชั่นแอตประเทศไทย สมาคมไต้หวัน สมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย ได้รับทุนสนับสนุนจากสหภาพยุโรป

4 แนวทางการแก้ไขปัญหาระบบโรงเรียนขนาดเล็กให้ตรงจุด

□ การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย :

- จัดตั้งสำนักงานโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพ⁶ บริหารโดย Board ร่วมระหว่าง สพฐ. และ กศศ. มีระยะเวลา 5 ปี
- การกระจายอำนาจบริหารกิจการไม่รวมศูนย์กลาง จากปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงขนาดกลาง และขนาดใหญ่บางแห่ง มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการรวมศูนย์ทำให้มีข้อจำกัดด้านการบริหารบุคคล งบประมาณ จากข้อเสนอ (นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมศานต์) ให้กระจายอำนาจให้พื้นที่ศักยภาพท้องถิ่นหรือองค์กรเป็นผู้ดำเนินการได้เลย⁷
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ต้องออกแบบพัฒนาครูให้มีการสอนวิชา บูรณาการ มีฝึกประสบการณ์สอนเพื่อให้เรียนรู้ห้องเรียนบูรณาการ

□ แนวทางข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญห :

- การควบรวมโรงเรียน ช่วยทำให้เด็กเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพมากขึ้น ครูได้อยู่แหล่งทรัพยากรที่มีความพร้อมมากขึ้น หรือการสลับการเรียน การสอน (โรงเรียนแห่งที่ 1 สอน ป.1 - 3 โรงเรียนแห่งที่ 2 สอน ป.4 - 6) หรือมีการยุบโรงเรียนแล้วทำเป็นแหล่งเรียนรู้ แต่การควบรวมโรงเรียนอาจมีปัญหาการเดินทางสำหรับเด็ก สิ่งสำคัญต้องสอบถามความต้องการจากพื้นที่/ชุมชน⁸
- การติดกรอบความคิด (Mindset) เรื่องขนาดของโรงเรียน 3 เรื่อง⁹ คือ (1) การแยกพื้นที่เขตบริการ (2) การแยกชั้นเรียน (ประถมศึกษา 6 ชั้นเรียน อนุบาล 2 ชั้นเรียน) (3) การสอนเป็นรายวิชา
- มีแนวทางแก้ไข คือ (1) ให้เล็กเป็นกลางที่มีคุณภาพ : การบริหารจัดการทรัพยากร บุคคลง่ายเหมาะสมกับบางโรงเรียน ต้องเป็นโรงเรียนที่มี ผอ.ที่มีความเข้มแข็ง (2) จัวแต่จ้าว : โรงเรียนมีความต้องการและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพที่ดำรงอยู่ได้ (3) น้อยเท่าไรไม่สำคัญ (โรงเรียน Stand Alone)
- ปรับแนวคิดให้โรงเรียนขนาดเล็กเป็นแกนนำในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ
- โรงเรียน Stand Alone ต้องได้สิทธิทางการศึกษาและการสนับสนุนจากรัฐ 1 โรงเรียน 1 นวัตกรรม
- ให้สิทธิประโยชน์ทางการศึกษาในเรื่องบุคลากร งบประมาณ อุปกรณ์การเรียน การสอน ให้ได้รับสิทธิตามที่ควรจะเป็น
- ปรับเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษา การประเมิน ปรับระบบยกระดับคุณภาพเด็กนักเรียน
- สร้างความร่วมมือ หามาติเครือข่าย ค้นหาวัฒนธรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาระบบโรงเรียนตนเอง¹⁰

⁶ อ้างอิงซ้ำ 9

⁷ รศ.ประภาภัทร นิยม

⁸ อ้างอิงซ้ำ 1

⁹ นพ.ยงยุทธ วงศ์ภิรมศานต์

¹⁰ อ้างอิงซ้ำ 3

□ การบริหารบุคลากรและงบประมาณ :

- การบริหารจัดการบุคลากร (ครู) ในโรงเรียน Stand Alone โดยการสนับสนุนทรัพยากร เงินทุนหนุนเพิ่มขึ้น
- ปรับเปลี่ยนงบประมาณสนับสนุนโรงเรียน (ไม่ยึดรายหัว) รวมถึงต้องสร้างแรงจูงใจให้ครู เช่น เงินวิทยฐานะ การให้ขวัญและกำลังใจ (แม้ว่าเป็นโรงเรียนขนาดเล็กแต่ภารกิจเหมือนกับโรงเรียนขนาดใหญ่)¹¹
- การจัดสรรงบประมาณให้เกิดความเป็นธรรมกับโรงเรียนขนาดเล็ก
- ปรับเปลี่ยนความคิดผู้บริหาร (รู้ เข้าใจ กล้าเปลี่ยนแปลง) และครู (กลไกปฏิบัติที่สำคัญ) เพื่อจัดการศึกษาให้เด็กมีคุณภาพ (มาตรา 6) ให้เป็นมนุษย์แบบองค์รวม โดยจำลองโรงเรียนเหมือนการใช้ชีวิตประจำวัน นำไปสู่การเกิดปัญญา (ภายนอก/ภายใน) เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีองค์ความรู้ใหม่ ดังนั้น หน่วยงานฯ ต้องส่งเสริมสนับสนุน

¹¹ อ้างอิงซ้ำ 2